

Advies

Weloverwogen gebruik van Engels in het hoger onderwijs

Weloverwogen gebruik van Engels in het hoger onderwijs

Colofon

De Onderwijsraad is een onafhankelijk adviescollege, opgericht in 1919. De raad adviseert, gevraagd en ongevraagd, over hoofdlijnen van het beleid en de wetgeving op het gebied van het onderwijs. Hij adviseert de ministers van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie. De Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal kunnen de raad ook om advies vragen. Gemeenten kunnen in speciale gevallen van lokaal onderwijsbeleid een beroep doen op de Onderwijsraad.

De raad gebruikt in zijn advisering verschillende (bijvoorbeeld onderwijskundige, economische en juridische) disciplinaire aspecten en verbindt deze met ontwikkelingen in de praktijk van het onderwijs. Ook de internationale dimensie van educatie in Nederland heeft steeds de aandacht.

De raad adviseert over een breed terrein van het onderwijs, dat wil zeggen van voorschoolse educatie tot aan postuniversitair onderwijs en bedrijfsopleidingen. De producten van de raad worden gepubliceerd in de vorm van adviezen, studies en verkenningen. Daarnaast initieert de raad seminars en websitediscussies over onderwerpen die van belang zijn voor het onderwijsbeleid.

Advies Weloverwogen gebruik van Engels in het hoger onderwijs, uitgebracht aan de Voorzitter van de Eerste Kamer.

Nr. 20110275/992, oktober 2011

Uitgave van de Onderwijsraad, Den Haag, 2011.

ISBN 978-946121-021-0

Bestellingen van publicaties:

Onderwijsraad

Nassaulaan 6

2514 JS Den Haag

email: secretariaat@onderwijsraad.nl

telefoon: (070) 310 00 00 of via de website:

www.onderwijsraad.nl

Ontwerp en opmaak:

www.balyon.com

Drukker:

DeltaHage grafische dienstverlening

© Onderwijsraad, Den Haag.

Alle rechten voorbehouden. All rights reserved.

Oms kenmerk

Pagina
1/1

Aan de Voorzitter van de
Eerste Kamer der Staten-Generaal
Mr. G.J. de Graaf
Postbus 20017
2500 EA Den Haag

Nassaulaan 6
2514 JS Den Haag

Telefoon: 070 310 00 00
Fax: 070 356 14 74
secretariaat@onderwijsraad.nl
www.onderwijsraad.nl

Oms kenmerk
20110275/992

Contactpersoon

Plaats/datum
Den Haag, 11 oktober 2011

Uw kenmerk

Doorkiesnummer

Onderwerp
*Advies Weloverwogen gebruik van Engels in het hoger
onderwijs*

Mijnheer de Voorzitter,

Met genoegen biedt de raad u het advies *Weloverwogen gebruik van Engels in het hoger onderwijs* aan. In dit advies is de raad nagegaan hoe de overheid, de onderwijsinstellingen en andere actoren een evenwichtig taalbeleid kunnen voeren, waardoor enerzijds de ontwikkeling van Engelstalige opleidingen in goede banen wordt geleid en anderzijds de positie van het Nederlands gewaarborgd blijft.

De raad constateert dat er in het hoger onderwijs op dit terrein nog weinig sprake is van een beleidsmatige aanpak. Aangezien dit in brede kring als een ongewenste situatie wordt beschouwd, is de centrale aanbeveling van de raad dat ieder instellingsbestuur een duidelijke en gemotiveerde visie op internationalisering en het daaruit voortvloeiend gebruik van talen binnen zijn instelling ontwikkelt. Hiermee is naar zijn oordeel een instellingsoverstijgend, nationaal belang gemoeid. Daarom stelt de raad voor in Nederland, in navolging van Vlaanderen en Denemarken, op een gestructureerde manier een nationaal debat over dit vraagstuk te voeren.

Het is daarnaast van belang dat een aantal maatregelen wordt genomen om te bevorderen dat studenten en docenten het Engels op academisch niveau beheersen. Tevens verdient het aanbeveling dat buitenlandse studenten en docenten in de gelegenheid worden gesteld zich de Nederlandse taal en cultuur eigen te maken.

De raad hoopt dat met de door hem voorgestelde maatregelen een weloverwogen visie op internationalisering en het gebruik van talen in het hoger onderwijs wordt bevorderd.

Met beleefde groet,

Prof. dr. G.T.M. ten Dam
Voorzitter

Drs. A. van der Rest
Secretaris

Inhoud

Samenvatting	7
1 Inleiding	8
1.1 Aanleiding: zorg over de positie van het Nederlands in het hoger onderwijs	8
1.2 Adviesvraag: mogelijkheden voor evenwichtig taalbeleid	11
2 Afwegingen in het licht van de (inter-)nationale discussie	13
2.1 Nationale en internationale discussie	13
2.2 Afwegingen	16
3 Advies: ontwikkel per instelling een taalbeleid en neem een aantal kwaliteitsbevorderende maatregelen	20
4 Aanbeveling 1: iedere instelling van hoger onderwijs formuleert een duidelijke en gemotiveerde visie op internationalisering en het gebruik van talen en communiceert deze visie op een heldere wijze	22
5 Aanbeveling 2: bevorder, handhaaf en bewaak de kwaliteit van het Engelstalige onderwijs	27
6 Aanbeveling 3: zorg voor een beheersing van het Engels door studenten die recht doet aan academische eisen	29
7 Aanbeveling 4: zorg voor een substantiële kennismaking van buitenlandse studenten en docenten met de Nederlandse taal en cultuur	32
Afkortingen	34
Geraadpleegde deskundigen	35
Literatuur	37
Bijlage	
Bijlage 1: Adviesvraag	39

Samenvatting

In dit advies staat de vraag centraal hoe de overheid, de onderwijsinstellingen en andere actoren in het onderwijs een evenwichtig taalbeleid kunnen voeren, waardoor enerzijds de ontwikkeling van kwalitatief hoogwaardige Engelstalige opleidingen wordt bevorderd en anderzijds de positie van het Nederlands als taal van cultuur en wetenschap gewaarborgd blijft. Het advies is geschreven op verzoek van de Eerste Kamer.

De Onderwijsraad is van mening dat het hoger onderwijs hoeder is van de Nederlandse taal en cultuur, maar ook een essentiële functie vervult in de internationale kenniseconomie. Vanuit dit standpunt doet de raad de volgende aanbevelingen.

Formuleer op instellingsniveau een duidelijke en gemotiveerde visie

De raad adviseert de overheid om van iedere instelling voor hoger onderwijs een duidelijke en gemotiveerde visie op internationalisering en het gebruik van talen binnen de opleidingen te vragen. Een nationaal debat kan behulpzaam zijn bij de ontwikkeling van een visie hierover. Het instellingsbestuur zou in het jaarverslag verantwoording moeten afleggen over de reden waarom in een opleiding een bepaalde taal of bepaalde talen worden gebruikt. Het verdient aanbeveling de visie op het gebruik van talen helder te communiceren naar aankomende studenten, medewerkers en de samenleving.

Bevorder, handhaaf en bewaak de kwaliteit van het Engelstalige onderwijs

Kwaliteitsaspecten die verband houden met het Engels als één van de talen of de taal van de opleiding, dienen een belangrijk onderdeel te zijn van de beoordeling door de NVAO (Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie). Voldoende taalbeheersing door docenten is van groot belang. Het verdient aanbeveling dit niveau van taalbeheersing bij de universiteiten op te nemen in de basis kwalificatie onderwijs.

Zorg voor een beheersing van het Engels door studenten die recht doet aan academische eisen

Internationalisering van het hoger onderwijs stelt eisen aan de taalvaardigheden van studenten. Dit geldt niet alleen voor buitenlandse, maar ook voor Nederlandse studenten. De raad is van mening dat de eindtermen van mbo 4, havo en vwo vergelijkbaar moeten zijn met de eisen met betrekking tot taalbeheersing die aan buitenlandse studenten worden gesteld.

Zorg voor een substantiële kennismaking van buitenlandse studenten en docenten met de Nederlandse taal en cultuur

Instellingen van hoger onderwijs dienen buitenlandse studenten en docenten die langer dan een jaar in Nederland onderwijs volgen of geven, in de gelegenheid te stellen zich de Nederlandse taal en cultuur op een zodanig niveau eigen te maken dat zij desgewenst op een verantwoorde manier in Nederland in het onderwijs en de samenleving kunnen participeren. De kwaliteit van de aangeboden voorzieningen dient beoordeeld te worden door de NVAO.

Moet het gebruik van het Engels als internationale voertaal in het hoger onderwijs worden bevorderd? Of is het juist van belang de positie van het Nederlands te verdedigen? Onderwijsinstellingen en de wetgever staan de komende tijd voor de vraag hoe groot de rol van (met name) het Engels als lingua franca in het Nederlandse hoger onderwijs zou moeten zijn. De Onderwijsraad formuleert in dit advies aanbevelingen voor een evenwichtig taalbeleid.

1

Inleiding

1.1

Aanleiding: zorg over de positie van het Nederlands in het hoger onderwijs

Er bestaat zorg over de positie van de Nederlandse taal in het hoger onderwijs. Steeds meer opleidingen worden gegeven in het Engels, onder andere om internationale mobiliteit van studenten en onderzoekers te bevorderen. In de Tweede Kamer is tijdens een algemeen overleg op 12 maart 2009 over het gebruik van vreemde talen in het onderwijs aandacht gevraagd voor de positie van het Nederlands in het hoger onderwijs.¹ De meningen daarover waren verdeeld. Sommige Kamerleden spraken over de teloorgang van het Nederlands in het hoger onderwijs doordat steeds meer opleidingen in het Engels worden gegeven. Andere betoogden dat om internationaal te kunnen concurreren op de arbeidsmarkt en de beste studenten naar Nederland te halen, het wenselijk is dat er meer colleges in het Engels worden aangeboden. Er waren ook tussenposities, tot uitdrukking gebracht in de stelling dat Engels op een technische universiteit of een landbouwuniversiteit vanzelfsprekender is dan het aanbieden van Engelse masters voor opleidingen die nadrukkelijk op de Nederlandse context zijn georiënteerd.

De bezorgdheid enerzijds over de positie van het Nederlands en de tendens anderzijds om steeds meer opleidingen in het Engels te geven, roepen vragen op waarvoor in dit advies-traject op verzoek van de Eerste Kamer naar antwoorden zal worden gezocht. De desbetreffende brief van de Eerste Kamer is als bijlage bij dit advies gevoegd.

Toenemende verengelsing van het hoger onderwijs

Het Engelstalig onderwijsaanbod in het Nederlands hoger onderwijs dateert al uit de jaren vijftig, maar de laatste jaren heeft het aantal Engelstalige opleidingen een enorme vlucht genomen.² Er zijn veel opleidingen bijgekomen waar de voertaal geheel of gedeeltelijk Engels is; op bachelor-, maar vooral op masterniveau. Niet alleen specialistische (research)masters, maar ook

¹ Hierbij moet worden opgemerkt dat het desbetreffende raadsadvies (*Vreemde talen in het onderwijs*) werd uitgebracht op verzoek van de Tweede Kamer en met name betrekking had op het eerder beginnen met Engels (en Duits of Frans in de grensstreken). Daarbij stond de vraag centraal hoe de taalbeheersing van de Nederlanders op een hoger niveau kan worden gebracht. Het had niet speciaal betrekking op het hoger onderwijs.

² Coleman, 2006.

doorstroommasters en bacheloropleidingen hebben steeds vaker Engels als instructietaal.³ Buiten het Verenigd Koninkrijk neemt Nederland op dit gebied in Europa een koppositie in.⁴

Deze ontwikkeling wordt door velen toegejuicht vanuit het oogpunt van internationalisering. Maar er is ook kritiek dat de Nederlandse taal als onderdeel van het Nederlandse cultuurgood in de verdrinking komt.

In de WHW (Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek) zijn enkele artikelen aan de Nederlandse taal gewijd. Er is in Nederland tot nu toe echter weinig publieke discussie geweest over de mogelijkheid en wenselijkheid van het gebruik van vreemde talen in het hoger onderwijs. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld Denemarken of Vlaanderen.

In Denemarken is de discussie over het gebruik van Engels in het hoger onderwijs het afgelopen decennium politiek en maatschappelijk stevig gevoerd. Dit heeft ertoe geleid dat alle universiteiten in Denemarken sinds 2002 in ruime mate aandacht schenken aan hun taalbeleid, als onderdeel van hun internationaliseringstrategie. In 2009 voerden alle acht Deense universiteiten een expliciet taalbeleid, met hierin aandacht voor de keuze van de onderwijs-, publicatie- en communicatietaal, maar ook voor de kwaliteit van het Engelstalig onderwijs en de taalvaardigheden van studenten en wetenschappelijk personeel. Dit heeft er onder meer toe geleid dat de meeste Deense universiteiten ervoor kiezen hun bacheloropleidingen in belangrijke mate in het Deens te blijven aanbieden, maar voor hun masters in ruime mate van het Engels gebruik te maken. Ook in Denemarken is de zorg voor de Deense taal hierbij een punt van overweging geweest.

In Vlaanderen is het debat over het gebruik van talen in het hoger onderwijs nog niet afgesloten. Engelstalig hoger onderwijs ligt politiek extra gevoelig omdat de Nederlandse taal daar wordt gevoeld als een belangrijke identiteitsbepalende factor. Volgens het Decreet betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs is op dit moment Nederlands de onderwijstaal.⁵ Opleidingsonderdelen en volledige opleidingen kunnen in een andere taal georganiseerd worden, zij het in beperkte mate en onder strikte voorwaarden. In 2008 heeft de Raad Hoger Onderwijs van de Vlaamse Onderwijsraad zich voorstander getoond van een versoepeling van de taalregeling in het hoger onderwijs.⁶ Hij achtte het wel noodzakelijk hierbij een juist evenwicht na te streven tussen enerzijds de waardering en bescherming van het Nederlands en de toegankelijkheid van het hoger onderwijs en anderzijds de openheid tegenover internationale uitwisseling en de mondiale professionele omgeving waarop studenten moeten worden voorbereid. Mede naar aanleiding hiervan besloot de Vlaamse regering in 2010 om voorstellen te gaan ontwikkelen om aan de hogescholen en universiteiten meer ruimte te laten voor het gebruik van een andere onderwijstaal dan het Nederlands.⁷

3 Nuffic, 2010a.

4 Wächter & Maiworm, 2008.

5 Decreet betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen van 4 april 2003.

6 Raad Hoger Onderwijs van de Vlaamse Onderwijsraad, 2008.

7 De toepassing van de nieuwe taalregeling moet in de kwaliteitsbewaking van het onderwijs aan bod komen. De in een opleiding gebruikte instructietaal is een element van betere afstemming tussen opleiding en werkveld in het bijzonder en de samenleving in het algemeen.

De Nederlandse context

De WHW bepaalt in artikel 1.3 lid 5 onder andere dat de instellingen voor hoger onderwijs zich mede richten op de bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands. Voorts bepaalt de WHW in artikel 7.2 dat het onderwijs wordt gegeven in het Nederlands en dat ook de examens in het Nederlands worden afgenomen. Hiervan kan worden afgeweken indien de specifieke aard, de inrichting of de kwaliteit van het onderwijs dan wel de herkomst van de studenten daartoe noodzaakt, overeenkomstig een door het instellingsbestuur vastgestelde gedragscode.

De praktijk laat zien dat van de afwijkingsmogelijkheid, zeker in het wetenschappelijk onderwijs, uitgebreid gebruik wordt gemaakt.⁸ Momenteel is ongeveer de helft van de universitaire masters in het Engels. Overweging hierbij is dat zich zowel onder staffleden als promovendi vele niet-Nederlanders bevinden. Universiteiten en zeker bepaalde opleidingen proberen in de internationale universitaire onderwijsmarkt een vooraanstaande plaats te verwerven en gebruiken daarom Engels als instructietaal. Steeds meer wordt beheersing van het Engels en niet zozeer van het Nederlands als voorwaarde voor toelating aan bepaalde opleidingen voor hoger onderwijs gesteld.⁹

Wat de bacheloropleidingen betreft verschillen de hogescholen weinig van de universiteiten. Bij beide wordt 5% in het Engels verzorgd; bij de hogescholen eveneens 5% in een combinatie van Nederlands en Engels, bij de universiteiten is dat 3%.

Het beeld verschuift echter als naar de masteropleidingen wordt gekeken. Zoals gezegd is bijna de helft van de universitaire masters Engelstalig, en wordt bij nog eens 6% een combinatie van Nederlands en Engels gebruikt. Met name bij landbouw en natuur (94%), techniek (91%) en economie (82%) voert Engels de boventoon. Bij de hogescholen bedraagt het aantal Engelstalige masters daarentegen 4%, en wordt 7% gegeven in een combinatie van Nederlands en Engels. Het zwaartepunt ligt hier bij landbouw & natuurlijke omgeving en taal & cultuur (met name kunstopleidingen). Andere moderne vreemde talen dan Engels komen in het hoger onderwijs nauwelijks voor.

De conclusie luidt dat Engels als voertaal in het hoger beroepsonderwijs en in de bachelorfase van het wetenschappelijk onderwijs nog een uitzondering is. Pas in wo-masteropleidingen gaat Engels als voertaal een rol van betekenis spelen en dan vooral in de agrarische, technische en economische opleidingen.

Hoewel over de onderzochte landen Denemarken, Spanje en Polen geen percentages beschikbaar zijn, lijkt het erop dat de aantallen Engelstalige opleidingen daar geringer zijn.¹⁰

Argumentatie

De motieven achter het geven van Engelstalig onderwijs kunnen zeer divers zijn. Tien meer of minder vaak gebruikte argumenten zijn:

- internationale werving van onderzoekers;
- noodzakelijke koppeling tussen onderwijs en onderzoek;
- toekomstige arbeidsmarkt voor studenten;

⁸ Tenzij anders vermeld, is informatie in dit advies ontleend aan het in opdracht van de Onderwijsraad door het IOWO opgestelde rapport *Talen in het hoger onderwijs* (Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap, 2008b); Leest & Wierda-Boer, 2011.

⁹ Nationaal Bureau Moderne Vreemde Talen, 2004.

¹⁰ Uitgebreidere informatie is beschikbaar in het genoemde IOWO-rapport.

- verhoging van de kwaliteit van het onderwijs door het aantrekken van meer topstudenten;
- vraag van Nederlandse arbeidsmarkt naar meer hogeropgeleide buitenlandse werknemers;
- opleiden van ambassadeurs voor het Nederlandse bedrijfsleven (zij die terugkeren naar hun land van herkomst);
- de wenselijkheid Nederlandse studenten op te leiden in een multiculturele setting (verdergaand dan alleen samen met allochtonen);
- inkomsten van buitenlandse studenten;
- uitwisselingsprogramma's; en
- joint degree programma's.

Critici zijn bevreesd dat de opkomst van het Engels in het hoger onderwijs zal leiden tot verdringing van de nationale taal. Ook zou het de levendigheid en de diepgang van het hoger onderwijs kunnen bedreigen.¹¹ Verder worden vraagtekens geplaatst bij de toenemende verengelsing in het licht van de wettelijke plicht van universiteiten en hogescholen om zich te richten op de bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid van studenten in het Nederlands.

1.2 Adviesvraag: mogelijkheden voor evenwichtig taalbeleid

Adviesvraag

Als gekeken wordt naar de waarnemingen over het gebruik van talen in het hoger onderwijs lijkt er sprake van enige spanning. Zo is het van belang dat Nederland internationaal mee kan, wat met zich meebrengt dat de taalvaardigheid van afgestudeerden van het hoger onderwijs op het gebied van ten minste het Engels en een tweede moderne vreemde taal goed moet zijn. Tegelijkertijd is er, zowel in Nederland als op Europees niveau, zorg over de mogelijk negatieve invloed die hiervan kan uitgaan op de positie van de nationale taal, in ons geval het Nederlands. Daarnaast moet worden geconstateerd dat deze ontwikkelingen elkaar ook positief kunnen beïnvloeden. Beide hebben immers te maken met het vraagstuk van taligheid en van niveau van culturele vorming. Dit vraagt om een integrale visie op en aanpak van het gebruik van talen in het hoger onderwijs. Ook is het van belang het basale taalonderwijs in het primair onderwijs, het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs hierbij te betrekken.

Het is duidelijk dat de hier genoemde ontwikkelingen zich het sterkst voordoen in het hoger onderwijs. In het advies zal niet alleen onderscheid worden gemaakt tussen het hoger beroeps- onderwijs en het wetenschappelijk onderwijs, maar tevens een differentiatie worden aangebracht naar bachelor- en masterniveau. Verder zal gekeken worden naar de mogelijke betekenis van de basale bijdrage van de toeleverende onderwijssectoren op het gebied van taligheid en culturele vorming.

In aansluiting op het bovenstaande luidt de adviesvraag als volgt.

Hoe kunnen de overheid, de onderwijsinstellingen en andere actoren een evenwichtig taalbeleid voeren waardoor enerzijds de ontwikkeling van Engelstalige opleidingen in goede banen wordt geleid en anderzijds de positie van het Nederlands als taal van cultuur en wetenschap gewaarborgd wordt?

¹¹ Coleman, 2006.

Gevolgde werkwijze

In het kader van de voorbereiding van dit advies heeft de raad in de eerste plaats het IOWO (het adviesbureau voor onderwijs, beleid en organisatie van de Radboud Universiteit Nijmegen) opdracht gegeven een onderzoek te verrichten naar het gebruik van moderne vreemde talen in het hoger onderwijs in internationaal perspectief. Aangezien hoger onderwijs in een vreemde taal in Europa vrijwel altijd Engelstalig onderwijs betreft, zeker in de onderzochte landen, luidde de onderzoeksvraag als volgt.

Hoe is het met de verengelsing van het hoger onderwijs gesteld in Nederland, Denemarken, Spanje en Polen en wat betekent dit voor de positie van de nationale (en regionale) taal?

De keuze voor de drie referentielanden is gebaseerd op de volgende overwegingen. Wat Denemarken betreft is, net als in de andere Scandinavische landen, de situatie in het hoger onderwijs grotendeels vergelijkbaar met de Nederlandse. Voor Zuid-Europa, onder andere Spanje, is dat niet het geval. Voor Spanje komt hier nog bij dat voor de autonome regio's de invoering van een vreemde taal in het hoger onderwijs een extra uitdaging is, gezien het feit dat nog maar relatief kort geleden de regionale talen een officiële positie in het onderwijs hebben verworven. Ten slotte vormt Polen een interessante casus omdat voor het hoger onderwijs in Centraal- en Oost-Europa de Europese integratie en het EU-lidmaatschap (Europese Unie) een belangrijke rol spelen in de verengelsing van het onderwijs.

Het rapport van het IOWO *Talen in het Hoger Onderwijs* (2011) wordt gepubliceerd op de website van de Onderwijsraad.

Daarnaast heeft de raad in de voorbereiding enkele panels georganiseerd op disciplineniveau met vertegenwoordigers van de sectorale adviescolleges van de HBO-raad (vereniging van hogescholen) en discipline-overlegorganen van de VSNU (Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten).

Ten slotte zijn gesprekken gevoerd met een aantal betrokken organisaties en personen die zijn vermeld in het bij dit advies gevoegde overzicht van geraadpleegde deskundigen.

Internationalisering van het hoger onderwijs is een belangrijke ontwikkeling. Tegelijkertijd is er een redelijke mate van eensgezindheid dat het hoger onderwijs een rol te vervullen heeft als hoeder van Nederlandse taal en cultuur. Verschil van inzicht bestaat er wel over hoe die rol ingevuld moet worden. In dit hoofdstuk geeft de raad de overwegingen weer waar vanuit hij het gebruik van talen in het hoger onderwijs beoordeelt.

2 Afwegingen in het licht van de (inter-) nationale discussie

2.1 Nationale en internationale discussie

Argumenten voor en tegen verengelsing

In het hoger onderwijs vindt in toenemende mate internationalisering plaats. Dat gebeurt niet alleen door een opleiding deels of geheel in het Engels te verzorgen, maar ook door samen te werken met buitenlandse instellingen en door de inhoud van de opleiding af te stemmen op de internationale arbeidsmarkt, internationaal georiënteerde bedrijven of een multiculturele werkomgeving. Verder geldt dat wetenschappelijk onderzoek per definitie grensoverschrijdend is. Een andere mogelijkheid om deel te nemen aan internationalisering is het inrichten van een 'international classroom', die bestaat uit Nederlandse en buitenlandse studenten en waar alle studenten leren zich in een internationale omgeving te bewegen. Ten slotte zijn er instellingen die ontwikkelingswerk als een invulling van hun internationaliseringsbeleid zien. Zo gaan bijvoorbeeld studenten verpleegkunde naar Ghana om daar ontwikkelingshulp te geven.

Een veel gehoord economisch argument is dat de internationale open economie vereist dat Nederlanders in ieder geval een redelijke beheersing van het Engels moeten hebben om een belangrijke speler te kunnen blijven op de internationale markt. Een tweede reden om Engelstalige opleidingen aan te bieden hangt samen met het positioneren van Nederland in het buitenland. Om interessant te blijven, willen Nederlandse onderwijsinstellingen buitenlandse studenten aantrekken. De Nuffic (Nederlandse organisatie voor economische samenwerking in het hoger onderwijs) ziet dit als een belangrijke missie van het hoger onderwijs.¹² De Onderwijsraad heeft reeds op deze commerciële kant gewezen in zijn advies *Internationaliseringsagenda 2006-2011* uit 2005.¹³ De raad ging er daarbij van uit dat opleidingen die in het Engels worden gegeven, goede buitenlandse studenten kunnen aantrekken.

Een sociaal-cultureel motief om Engelstalige opleidingen aan te bieden, is dat dit de kans vergroot dat Nederlandse studenten met buitenlandse studenten in contact komen en zich daarmee bepaalde vaardigheden eigen kunnen maken, die zij nodig hebben in een maatschappij

¹² Nuffic, 2010b.

¹³ Onderwijsraad, 2005; Onderwijsraad, 2008.

die zich kenmerkt door grote culturele diversiteit. Zij werken immers steeds vaker in een organisatie die internationaal opereert. Dit geldt voor zowel universitaire als hbo-studenten. Sommige universiteiten achten het vanuit dat perspectief van wezenlijk belang dat hun studenten al tijdens de studie hiermee nadrukkelijk geconfronteerd worden. Een half jaar studeren in het buitenland is daartoe ontoereikend, vooral ook omdat de student daarmee veelal in aanraking komt met slechts één andere cultuur. 'Internationalisation at home' wordt daarom gezien als de meest effectieve manier om dit opleidingsdoel te realiseren.

In andere landen zijn er ook historische of geografische redenen om opleidingen in het Engels of een andere taal aan te bieden. Dit geldt voor de vroegere koloniën, voor landen waar anders-talige minderheden geconcentreerd wonen of voor meertalige landen.

Een laatste argument om Engelstalige opleidingen aan te bieden is dat internationalisering nu eenmaal een 'fact of life' is geworden dat, al dan niet met tegenzin, zal moeten worden geaccepteerd.

Afgezien van de hiervoor gesignaleerde opvatting dat de verengelsing beschouwd moet worden als een 'fact of life' zien veel instellingen, blijkens hun internationaliseringsbeleid, verengelsing als een kans. De algemene overwegingen daarvoor kwamen hierboven al aan de orde. Van meer toegespitste opvattingen volgen hier enkele voorbeelden.

Een van die opvattingen luidt dat een universiteit die zich richt op de internationale gemeenschap, niet om het Engels heen kan.¹⁴ Engels is de lingua franca van de wetenschap. Alle masterprogramma's zouden in het Engels moeten worden gegeven. Ook van de talen, inclusief Nederlands. Engels is een prachtig voertuig om Nederlandse cultuur in het buitenland aan de man te brengen. Dat betekent wel dat iedereen voldoende vloeiend Engels moet spreken om de kwaliteit van het onderwijs te garanderen. Het gaat er daarbij niet zozeer om of met een accent wordt gesproken, maar om wat de docent inhoudelijk te zeggen heeft.

Sommige critici wijzen op kwaliteitsverlies door verengelsing van het onderwijs. Daartegenover wordt gesteld dat tweetaligheid leidt tot een hoger taalbewustzijn en daarmee tot een hogere vaardigheid in de moedertaal.¹⁵ Als in een taalgemeenschap een domein wordt opgegeven voor een andere taal, is daar blijkbaar een reden voor. Het verlies van taalkundige variatie zal sprekers van die talen niet interesseren. Zij hebben hun eigen economische en culturele redenen om die andere taal te gaan gebruiken. Talen zijn altijd in beweging, zowel qua vorm als qua functie. Het idee dat we nu op een dramatisch moment in de historie zitten, wordt verworpen. Voor Nederlandse studenten is het goed om een andere taal via de vakinhoud beter te leren. Voor de universiteit is het goed om buitenlandse studenten te hebben omdat het onderwijs er beter van wordt. Vroege meertaligheid is ook van groot belang: betere leerstrategieën, meer bewustzijn over hoe je een taal gebruikt en een effectievere stijl van denken. Dat werkt door in de talige en niet-talige schoolvakken. Bovendien leidt meertalig onderwijs tot een beter intercultureel bewustzijn. Het is het middel tot internationalisering (uitwisselingen, internationale projecten). Zonder een gemeenschappelijke taal is dat niet mogelijk.

Critici als Coleman zijn bang dat de opkomst van het Engels in het hoger onderwijs zal leiden tot 'diglossie': een vorm van maatschappelijke tweetaligheid waarbij twee afzonderlijke talen

¹⁴ Zwarts, 2006.

¹⁵ Bot, 2008.

elk in duidelijk afgebakende leefsituaties worden gebruikt.¹⁶ Hierbij heeft de ene taal een hogere status dan de andere taal. Engels wordt in dat perspectief door sommigen beschouwd als ‘killer language’. Ook de Europese Unie en de Europese Commissie spreken zich nadrukkelijk uit tegen een lingua franca in het (hoger) onderwijs: zij bepleiten meertaligheid (beheersing van de moedertaal en twee vreemde talen) en zien de overheersing van het Engels als een bedreiging van de levendigheid van de nationale taal.¹⁷

Een studie van Ammon laat zien dat ruim tien jaar geleden wereldwijd al ruim 90% van de publicaties op het gebied van de natuurwetenschappen in het Engels verscheen.¹⁸ Engelstalige dissertaties zijn in de academische gemeenschap inmiddels gemeengoed. Ljosland stelt bijvoorbeeld dat het domeinverlies van de moedertaal in Noorwegen in dit academische subdomein evident is. Het Engels heeft daarbinnen een hogere status, geniet meer aanzien dan het Noors.¹⁹ Coleman is van mening dat de toenemende verengelsing een bedreiging kan vormen voor de culturele identiteit en de moedertaal als wetenschapstaal. Voorts stelt hij dat “in diglossic societies, the formal and prestigious functions are the first to be lost: hence the importance of higher education” (p.2).

Ook de Onderwijsraad waarschuwde in *De stand van educatief Nederland 2009* voor domeinverlies.²⁰ Hij wees op het gevaar voor een tweedeling in het onderwijs, waarbij Engelstalige opleidingen mogelijk een hogere status wordt toegekend. Daarnaast vroeg hij zich af hoe de wettelijke plicht van universiteiten en hogescholen om zich te richten op de bevordering van uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands, zich verhoudt tot de toenemende verengelsing van het onderwijsaanbod.

Positie van de Nederlandse taal en cultuur

In deze discussie speelt ook mee dat universiteiten in toenemende mate constateren dat voldoende beheersing van de Nederlandse taal niet meer vanzelfsprekend is bij het verlaten van het voortgezet onderwijs. Zo verplichten sommige juridische faculteiten hun eerstejaarsstudenten een Nederlandse taaltoets af te leggen. Bij een onvoldoende score wordt de student verplicht dan wel ten strengste aangeraden een extra cursus Nederlandse taal te volgen buiten het curriculum om.

Diverse critici van de verengelsing van het hoger onderwijs wijzen op de risico's voor het Nederlands als taal in het dagelijks gebruik en als cultuurtaal. Zo stoort men zich aan de vanzelfsprekendheid waarmee Engels zijn opmars maakt als voertaal aan Nederlandse universiteiten.²¹ Het toenemende gebruik van het Engels blokkeert de toegang tot de eigen taal. Bij alle pogingen die worden gedaan om een kosmopolitische instelling te bevorderen, moet ervoor gewaakt worden dat niet ongemerkt de wereld verdwijnt waarin men kosmopoliet kan zijn.²²

Er wordt gepleit voor een doordacht taalbeleid.²³ Domeinverlies van een taal is een marginaliseringsproces dat ervoor zorgt dat er steeds minder in een taal kan worden uitgedrukt. Een cultuurtaal als het Nederlands kan dan degraderen tot een ‘huis-, tuin- en keukentaal’ en uit-

¹⁶ Coleman, 2006.

¹⁷ EU Languages and Language policy, z.j..

¹⁸ Ammon, 1998.

¹⁹ Ljosland, 2007.

²⁰ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2008a.

²¹ Draaisma, 2009.

²² Draaisma, 2010.

²³ Marle, 2010.

eindelijk zelfs geheel verdwijnen. Betreurd wordt dat de Nederlandse standaardtaal zo weinig als waardevol wordt gezien. De standaardtaal is om diverse redenen van groot belang: zij verschaft toegang tot het onderwijs, neemt belemmeringen weg in het algemeen maatschappelijk verkeer en versterkt bovendien het gevoel voor eigenwaarde en culturele identiteit, of draagt daar op zijn minst toe bij.

Ten slotte wordt gesteld dat Nederland door de verengelsing van het hoger onderwijs een bepaalde politieke kant op wordt gedreven.²⁴ Nederland wordt in die opvatting door een eenzijdige oriëntatie steeds meer onderhorig aan een Amerikaans-Angelsaksische monocultuur. Er blijft dan steeds minder ruimte over voor de eigen, Nederlandse cultuur.

Engels als linguïstisch kapitaal

In reactie op de verengelsing van het hoger onderwijs is er een groeiende aandacht voor taalbeleid binnen het hoger onderwijs. Zo introduceerde bijvoorbeeld Noorwegen in 2005 een taalbeleid met specifieke aandacht voor bescherming van het Noors. Toch wordt door betrokkenen in een recente studie van Ljosland de Engelse taal gezien als instrument om te kunnen opereren in een internationaal (werk)veld, terwijl de moedertaal veelal wordt opgevat als een onderdeel van de eigen identiteit.²⁵ Ook House suggereert dat Engels als lingua franca zich manifesteert in het brein van een persoon als *“a language for communication rather than a language for identification”*.²⁶

Ljosland vond dat, ook al was de officiële voertaal Engels, er tussen de Noorse studenten onderling en met docenten in meer informele settings en meer ‘off-topic’ toch Noors werd gesproken. Ook buitenlandse studenten grepen terug op hun moedertaal als ze onder landgenoten waren. Ljosland duidt dit fenomeen aan als ‘language clustering’. Verschillende talen benadrukken verschillende sociale identiteiten en rollen (‘code switching’). Ljosland verwijst in dit kader naar Bourdieu. Om toegang te krijgen tot de academische wereld is het nodig de juiste ‘linguïstische code’ te beheersen, in dit geval het Engels. Beheersing van het Engels vormt linguïstisch kapitaal, een subcategorie van cultureel kapitaal. Engelse taalvaardigheid helpt om geloofwaardig bevonden te worden, gehoord te worden, onderdeel van een expertgroep te zijn en je te onderscheiden van individuen buiten de groep. Linguïstisch kapitaal kan overgaan in economisch kapitaal als publiceren in een Engelstalig tijdschrift meer oplevert dan publiceren in de moedertaal. Daarnaast kan het gebruik van Engelstalig jargon buiten de officiële studiesituatie ervoor zorgen dat de grenzen tussen sociale rollen vervagen. Het gebruik van dit jargon kan studenten echter ook helpen zich neer te zetten als studenten van een specifieke internationale master en op die manier hun identiteit te versterken. Het principe van code switching en de theorie van Bourdieu laten zien dat de beantwoording van de vraag hoe en in welke mate de moedertaal door verengelsing bedreigd wordt, complex is.

2.2 Afwegingen

Hoger onderwijs als hoeder van Nederlandse taal en cultuur

Nederland heeft een rijke historie en cultuur. De Nederlandse taal maakt hier onlosmakelijk deel van uit en geeft de cultuur voor een belangrijk deel vorm. Universiteiten en hogescholen

²⁴ Dunk, 2010.

²⁵ Ljosland, 2011.

²⁶ House, 2003.

hebben een belangrijke rol bij het overdragen van dit cultureel erfgoed en bij de instandhouding en vormgeving ervan voor volgende generaties.

Zowel uit het internationaal vergelijkende onderzoek van het IOWO als uit de gevoerde gesprekken met inhoudelijk deskundigen en belanghebbenden komt naar voren dat er veel onduidelijkheid bestaat over het beleid van instellingsbesturen ten aanzien van het gebruik van talen. Veelal wordt in het kader van het internationaliseringsbeleid aandacht besteed aan de positie van het Engels in het onderwijs, maar een duidelijke motivering ontbreekt vaak. Dit is een belangrijk gemis omdat (aankomende) studenten en docenten recht hebben op duidelijkheid hierover. Om te beginnen zou het derhalve goed zijn als instellingsbesturen daaraan tegemoet komen.

Verder kan worden geconstateerd dat er een redelijke mate van eensgezindheid bestaat over de wenselijkheid van een bepaalde rol van het hoger onderwijs als hoeder van Nederlandse taal en cultuur. Verschil van inzicht bestaat er wel over hoe die rol ingevuld moet worden. Aan de ene kant wordt gesteld dat volstaan kan worden met het aanbieden van cursussen voor degenen die daaraan behoefte hebben. Aan de andere kant bestaat er de opvatting dat hierop een actief beleid moet worden gevoerd. In alle gevallen is een aandachtspunt in welke mate het voortgezet onderwijs (of zelfs het basisonderwijs) zijn verantwoordelijkheid neemt of moet nemen. Ook uit deze discussie kan worden afgeleid dat de instellingsbesturen duidelijkheid moeten verschaffen over de rol van hun instelling.

De noodzaak van Nederlands voor bepaalde vakken

Er zijn vakken waarvoor goede kennis van de Nederlandse taal onontbeerlijk is. Een jurist die zich bezighoudt met Nederlands recht, zal wetsteksten en jurisprudentie moeten kunnen begrijpen en hanteren. Een docent in het primair of in het voortgezet onderwijs moet voldoende taalvaardig zijn om leerlingen te trainen in correct Nederlands taalgebruik. Dit betekent overigens niet per definitie dat Nederlands instructietaal dient te zijn in de desbetreffende opleidingen.

In een duidelijke en gemotiveerde explicitering van instellingsbeleid kan tot uitdrukking worden gebracht dat er (delen van) opleidingen zijn waarin het gewenst is in het Nederlands te doceren. Zo is het denkbaar dat wordt bepaald dat in generale zin in het wetenschappelijk onderwijs de bachelor-opleidingen in het Nederlands worden gegeven. Ook zou ervoor kunnen worden gekozen het gebruik van het Nederlands vooral te richten op (delen van) opleidingen die specifiek voor de Nederlandse context relevant zijn. Echter, een 'puur Nederlandse context' impliceert nog niet dat beheersing van het Nederlands door studenten en beroepsbeoefenaren in die context toereikend is. In allerlei beroepen wordt men immers geconfronteerd met mensen die anderstalig zijn. En bovendien is ook niet op voorhand te voorzien of afgestudeerden in een puur Nederlandse context zullen werken of dat die context aan verandering onderhevig is.

Voor beroepsgerichte opleidingen geldt uiteraard dat de wens van het desbetreffende beroepenveld van grote betekenis is. In de praktijk van het hoger beroepsonderwijs is nu al een duidelijk onderscheid waar te nemen. Uit de door de raad gevoerde gesprekken met betrokkenen blijkt bijvoorbeeld dat in het sociaal-agogisch werkveld nauwelijks of geen vraag is naar Engelstalige opleidingen. In het hoger economisch onderwijs is dat juist wel het geval.

Internationalisering in het kader van de kenniseconomie

In het huidige tijdsgewricht is het in een klein taalgebied als Nederland/Vlaanderen niet langer realistisch onderwijs uitsluitend in het Nederlands te geven.

De eerder genoemde gewenste duidelijkheid over het te voeren instellingsbeleid loopt, wat het gebruik van het Engels betreft, aan tegen diverse realiteiten. Het is evident dat in een steeds meer globaliserende economie een internationale voertaal van cruciaal belang is. Veel studenten zullen hun latere beroepspraktijk vinden in een internationale context waarin Engels de voertaal is. Als zij daarin niet voldoende zijn ingevoerd, ontberen zij feitelijk basis-kennis om hun vak goed uit te oefenen. Wellicht nog belangrijker is dat ook het omgaan met culturele diversiteit een steeds belangrijker vaardigheid vormt in het maatschappelijke en economische leven. Dit gaat verder dan het kunnen omgaan met culturele minderheden in eigen land. Ook een half jaar verblijf in het buitenland is onvoldoende om studenten hierin goed te trainen. Daarom is 'internationalisation at home' een vereiste. En dit is alleen te realiseren door het Nederlandse onderwijs voldoende aantrekkelijk te maken voor goede buitenlandse studenten.

Ten slotte kan het Nederlandse onderwijs alleen dan tot de wereldtop gaan behoren als er zowel studenten als docenten uit het buitenland in het onderwijs kunnen participeren. Deze studenten en docenten zullen veelal, zeker aanvankelijk, het Nederlands niet machtig zijn en terughoudend zijn als de beheersing van het Nederlands als een voorwaarde vooraf wordt gesteld. Onderwijs in het Engels is voor deze groepen dus noodzakelijk.

Voertaal in wetenschap en wetenschappelijke publicaties

Het belangrijkste meetinstrument voor wetenschappelijke kwaliteit zijn publicaties in 'peer reviewed', internationaal hoog aangeschreven, wetenschappelijke tijdschriften. Deze tijdschriften zijn vrijwel altijd Engelstalig.

Waar het gaat om de voertaal in wetenschap en wetenschappelijke publicaties leidt een gebrekkige schrijfvaardigheid in het Engels tot minder kans op publicatie en daarmee tot minder meetbare wetenschappelijke kwaliteit. Engels is zo een elementair onderdeel van een gedegen wetenschappelijke opleiding. Publiceren in het Engels en doceren in het Nederlands kan leiden tot een zekere onderlinge vervreemding tussen deze twee basale verantwoordelijkheden van Nederlandse universiteiten. In dit verband moet overigens ook overwogen worden dat een radicale keuze voor het Engels het risico met zich meebrengt dat vrijwel automatisch wordt gekozen voor Engelse of Amerikaanse literatuur. Dit kan een belemmering vormen voor de ontwikkeling van een Europees perspectief in de desbetreffende discipline. Hier kan tegenin worden gebracht dat verwacht mag worden dat Europese wetenschappelijke literatuur in toenemende mate in het Engels zal worden geschreven. In het algemeen kan worden gesteld dat bijvoorbeeld juridische analyses van Nederlands recht of analyses van Nederlandse literatuur alleen tot hun recht komen in het Nederlands. Duitse filosofen kunnen het best begrepen worden in het Duits, Angelsaksische economen in het Engels.

Kwaliteit van het onderwijs in relatie tot een vreemde voertaal

De perceptie is dat niet alle docenten op universiteiten en hogescholen even vaardig zijn in (bijvoorbeeld) het Engels. Als dat zo is en zij hun vak toch in die taal moeten overbrengen, bestaat het risico dat bepaalde finesses in de kennisoverdracht verloren gaan. Ook studenten lijken niet altijd het Engels goed machtig. Als zij dan colleges moeten volgen in die taal, ontstaat risico op verminderd studierendement.

Op de tekortschietende Engelse taalvaardigheid van Nederlandstalige (en vaak ook andere) docenten en studenten kan op verschillende manieren worden gereageerd. Voor sommigen is dit een reden om verengelsing van het onderwijs tegen te gaan. Gelet op het voorgaande lijkt dit geen vruchtbare weg. Het lijkt beter voort te gaan op de al ingeslagen weg van het stellen van concrete niveau-eisen en een adequaat studieaanbod.

De Onderwijsraad vindt dat Nederlands noch Engels vanzelfsprekend zou moeten prevaleren in het hoger onderwijs. Hij adviseert dat instellingen de afwegingen om een taal te gebruiken expliciteren en dat er tegelijkertijd kwaliteitseisen aan het gebruik van talen gesteld worden. Dit stelt ook studenten (zowel Nederlandse als buitenlandse) in staat om bewust te kiezen tussen opleidingen. De raad formuleert vier aanbevelingen om deze ontwikkeling te bevorderen.

3

Advies: ontwikkel per instelling een taalbeleid en neem een aantal kwaliteitsbevorderende maatregelen

Afwegingen rond talen in het hoger onderwijs worden gemaakt in het spanningsveld tussen toenemende internationalisering en behoud van Nederlandse taal en cultuur. Het hoger onderwijs speelt in beide een belangrijke rol. Het vanzelfsprekend laten prevaleren van het Nederlands dan wel van het Engels, is daarom geen wenselijke situatie. De huidige Wet op het hoger onderwijs en onderzoek heeft als uitgangspunt: 'Nederlands, tenzij...'. In plaats daarvan verdient het aanbeveling dat instellingen een bewuste keuze maken voor de taal waarin opleidingen, of delen daarvan, worden verzorgd. Deze keuze dient naar alle betrokken partijen helder te worden uitgedragen. De belangrijkste overweging is daarbij in hoeverre de onderwezen vakinhoud gediend is met Nederlandstalig dan wel Engelstalig onderwijs. Daarnaast kunnen overwegingen van meer pragmatische aard – zoals de aanwezigheid van buitenlandse studenten – een rol spelen. De spreek- en schrijfvaardigheid in zowel het Nederlands als het Engels van studenten dient mee te wegen bij de beoordeling of studenten het vereiste academische niveau hebben bereikt. Wanneer door een instelling gekozen wordt voor het Engels in plaats van het Nederlands, dienen docenten deze taal aantoonbaar goed te beheersen.

Voorgaande overwegingen monden uit in de volgende aanbevelingen.

Aanbeveling 1: iedere instelling van hoger onderwijs formuleert een duidelijke en gemotiveerde visie op internationalisering en het daaruit voortvloeiend gebruik van talen in het hoger onderwijs en communiceert deze visie op een heldere wijze

Onderdeel van zo'n visie is een beargumenteerd beleid ten aanzien van het gebruik van het Nederlands en/of het Engels. Voor iedere opleiding dient te worden toegelicht om welke reden(en) welke taal of talen worden gebruikt. Het instellingsbestuur legt hierover verantwoording af in het jaarverslag. Een goed geleid nationaal debat kan behulpzaam zijn bij de ontwikkeling van bedoelde visie. Het helder communiceren van die visie naar aankomende studenten, medewerkers en de samenleving geeft duidelijkheid.

Aanbeveling 2: bevorder, handhaaf en bewaak de kwaliteit van het Engelstalige onderwijs

Indien internationalisering een belangrijke doelstelling van de instelling is en het Engels één van de talen of de taal van de opleiding is, dienen de hiermee verband houdende kwaliteitsaspecten een belangrijk onderdeel te zijn van de beoordeling door de NVAO (Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie) in het kader van de proceduretoets nieuwe opleiding of de accreditatieprocedure. Iedere Engelstalige opleiding waarin ten minste 5% van de studenten uit het buitenland afkomstig is, dient bij de eerstvolgende accreditatie over het bijzonder NVAO-certificaat internationalisering te beschikken. Alle docenten binnen deze opleiding moeten het Engels aantoonbaar op voldoende niveau beheersen. Dit niveau van taalbeheersing dient in het wetenschappelijk onderwijs voor deze docenten een standaard element uit te maken van de bko (basiskwalificatie onderwijs). Het verdient aanbeveling dat ook hogescholen een dergelijke regeling invoeren.

Aanbeveling 3: zorg voor een beheersing van het Engels door studenten die recht doet aan academische eisen

Het verdient aanbeveling dat de eindtermen van mbo 4, havo en vwo vergelijkbaar zijn met de eisen voor taalbeheersing die aan buitenlandse studenten worden gesteld. De voorbereidende opleidingen dienen van voldoende hoog niveau te zijn (referentieniveaus). Een belangrijke bijdrage hieraan kan worden geleverd door een krachtig beleid gericht op het realiseren van Engels als deelvoertaal in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs.

Aanbeveling 4: zorg voor een substantiële kennismaking van buitenlandse studenten en docenten met de Nederlandse taal en cultuur

Buitenlandse studenten en docenten die langer dan een jaar in Nederland onderwijs volgen of geven, dienen door universiteiten en hogescholen ruimschoots in de gelegenheid gesteld te worden zich de Nederlandse taal en cultuur op een voldoende niveau eigen te maken. Dit niveau moet zo zijn dat zij desgewenst op een verantwoorde manier aan onderwijs, examens, beroepsuitoefening en het Nederlandse maatschappelijk leven kunnen deelnemen. Het aanbod en de kwaliteit van de door de instellingen aangeboden voorzieningen dienen onderdeel te zijn van het beoordelingskader voor instellingsaccreditatie.

De raad adviseert de overheid om aan iedere instelling voor hoger onderwijs een duidelijke en gemotiveerde visie op het door haar te voeren internationaliseringsbeleid te vragen. Daarvoor kunnen de uitkomsten van een nationaal debat ondersteunend zijn. Onderdeel van deze visie is een beargumenteerd beleid voor iedere opleiding ten aanzien van het gebruik van het Nederlands en/of het Engels. Het instellingsbestuur communiceert deze visie naar aankomende studenten, medewerkers en de samenleving.

4 **Aanbeveling 1: iedere instelling van hoger onderwijs formuleert een duidelijke en gemotiveerde visie op internationalisering en het gebruik van talen en communiceert deze visie op een heldere wijze**

Instellingsbeleid ten aanzien van Engelstalig onderwijs

De keuze voor Engelstalig onderwijs maakt in het algemeen deel uit van het internationaliseringsbeleid van de instellingen. De belangrijkste overwegingen die daarbij een rol kunnen spelen zijn hiervoor al genoemd.

In hoeverre wordt nu in het instellingsbeleid een expliciete, beargumenteerde keuze voor Engelstalig onderwijs in bachelor- en/of masteronderwijs gemaakt en wat zijn de overwegingen ten aanzien van de positie van het Nederlands als taal van cultuur en wetenschap?

Op grond van artikel 7.2 van de WHW moet het onderwijs worden gegeven in het Nederlands. Ook voor het afnemen van examens geldt dat dit in het Nederlands moet gebeuren. Daarvan kan onder andere worden afgeweken indien “de specifieke aard, de inrichting of de kwaliteit van het onderwijs dan wel de herkomst van de studenten daartoe noodzaakt, overeenkomstig een door het instellingsbestuur vastgestelde gedragscode”.

De meeste universiteiten beschikken over een gedragscode waarin spelregels zijn vastgelegd met betrekking tot de voertaal van het onderwijs. Sommige universiteiten hebben hierin ook de beleidskeuze voor een bepaalde voertaal vastgelegd. De gedragscodes gaan veelal over de kwaliteit van het Engels en de eisen die worden gesteld aan de Engelse taalbeheersing van studenten en docenten. Een zoekactie op internet naar gedragscodes met betrekking tot de voertaal op hogescholen heeft evenwel niet geleid tot resultaten. Kennelijk speelt het thema niet bij hogescholen en/of maken zij dergelijke informatie niet extern toegankelijk via hun websites.

Naast de gedragscodes per universiteit is er ook een Gedragscode internationale student in het Nederlandse hoger onderwijs.²⁷ Deze gedragscode is door vrijwel alle universiteiten en hogescholen onderschreven.

Het bestaan van deze brede gedragscode maakt zichtbaar dat er wat betreft het gebruik van talen in het hoger onderwijs twee invalshoeken te onderscheiden zijn. De ene invalshoek, internationalisering, heeft betrekking op de organisatie van het onderwijs. Door het aantrekken van (excellente) studenten en medewerkers uit het buitenland streven universiteiten naar kwaliteitsverbetering. Daarnaast kan de komst van studenten van buiten de EU ook financiële voordelen met zich meebrengen voor een onderwijsinstelling. De andere invalshoek heeft betrekking op de inhoud van het onderwijs. In bepaalde gevallen kan de keuze voor Engels, dan wel Nederlands, dan wel een andere taal, de studenten beter toerusten op de beroepsperspectieven na de studie. Ook kunnen overwegingen rond het belang van de Nederlandse taal voor het overbrengen en het behoud van onze cultuur een rol spelen. Uit de informatie die de Nederlandse hogeronderwijsinstellingen verschaffen, blijkt niet dat inhoudelijke argumenten een belangrijke rol spelen bij de keuze voor de taal waarin het onderwijs wordt gegeven.

Naast inhoudelijke en instellingspolitieke aspecten spelen in dit verband ook de mogelijke financiële problemen een rol, die met het aantrekken van (veel) buitenlandse studenten gepaard kunnen gaan. Nu het in EU-verband niet is toegestaan onderscheid te maken tussen studenten uit eigen land en studenten uit andere EU-lidstaten, mag worden aangenomen dat studenten uit die landen zich bij hun keuze voor een land mede zullen laten leiden door kostenoverwegingen. Landen met de laagste studie- en verblijfslasten zullen het gemakkelijkst studenten trekken.

Geconcludeerd kan worden dat het aantal hogeronderwijsinstellingen dat een expliciet beargumenteerd taalbeleid voert, beperkt lijkt. Er zijn universiteiten die een taalbeleid hebben geformuleerd, maar voorbeelden hiervan op internet beperken zich hoofdzakelijk tot het niveau van taalbeheersing, toetsing en scholing. Motieven voor Engelstalig onderwijs worden in formele uitingen zoals strategische plannen vaak niet expliciet gemaakt. De beleidskeuze voor Engelstalig onderwijs maakt veelal deel uit van het internationaliseringsbeleid.

Instellingsbeleid ten aanzien van Nederlandstalig onderwijs

Wordt er op instellingsniveau beleid gevoerd ten aanzien van de positie van de Nederlandse taal? In een enkel geval is sprake van een taalbeleid dat niet zozeer is gericht op de keuze voor Engels of Nederlands, maar op een goede beheersing van de taal waarin het onderwijs wordt gegeven. Soms is sprake van een taaltoets aan het begin van de bacheloropleiding (bijvoorbeeld pabo of juridische opleidingen in het wetenschappelijk onderwijs) en zijn er faciliteiten om het niveau van de taalbeheersing te verbeteren.

De Nederlandse Taalunie heeft er in een advies over het taalbeleid bij de betrokken overheden op aangedrongen dat het Nederlands in principe de voertaal is bij alle bacheloropleidingen aan de instellingen van hoger onderwijs binnen het Nederlandstalige gebied. Uitzonderingen dienen slechts beperkt mogelijk te zijn en in protocollen te worden vastgelegd. De Taalunie dringt erop aan dat masteropleidingen die inhoudelijk de lage landen raken en/of die voorbereiden op beroepen die een sterke mate van contact met Nederlandstalige burgers inhouden,

²⁷ Gedragscode internationale student hoger onderwijs, 2006.

in elk geval volledig in het Nederlands gegeven worden. Deze aanbeveling is gebaseerd op een rapport van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren van de Nederlandse Taalunie.²⁸

Nationaal en internationaal overheidsbeleid

In dit verband is ook het internationaliseringsbeleid van de overheid relevant. Volgens de internationaliseringsagenda *Het Grenzeloze Goed* moet internationalisering bijdragen aan de kwaliteit van het Nederlandse hoger onderwijs.²⁹ De overheid wil onder andere de internationale positionering en oriëntering van het Nederlandse hoger onderwijs stimuleren. Een middel daartoe is het aantrekken van meer (excellente) buitenlandse studenten. Naast een bijdrage aan de kwaliteit leveren zij meteen een directe economische bijdrage. De keuze voor Engelstalig onderwijs wordt hierin niet benoemd en maakt in de praktijk onderdeel uit van de internationaliseringsstrategieën van onderwijsinstellingen. Overigens heeft de raad geen bewijs gevonden dat buitenlandse studenten in het hoger onderwijs structureel beter presteren dan hun Nederlandse medestudenten. Wel lijkt de motivatie veelal hoger te liggen.

Naar aanleiding van een eind 2010 door de Tweede Kamer aangenomen motie heeft de regering toegezegd om, gezien de bijdrage die buitenlandse studenten kunnen leveren aan de financiële middelen van hogeronderwijsinstellingen en het onderwijskundig klimaat van opleidingen, de opbrengsten van deze studenten in kaart te gaan brengen. Zo nodig zal de regering ook komen met voorstellen om het aantrekken van buitenlandse studenten verder te bevorderen.

Los van onderwijsbeleid is er wel sprake van een duidelijk taalbeleid op Europees niveau.³⁰ Binnen Europa is het taalbeleid erop gericht om taaldiversiteit te beschermen en talenkennis te stimuleren; vanwege culturele identiteit en sociale integratie, maar ook omdat meertalige burgers beter hun voordeel kunnen doen met de educatieve, professionele en economische mogelijkheden die door Europa worden gecreëerd. Het doel is een Europa waarin iedereen minstens twee andere talen spreekt naast zijn of haar moedertaal.

De Europese Commissie voert een actief beleid op het gebied van het leren van talen in het hoger onderwijs.³¹ De commissie merkt op dat het hoger onderwijs een sleutelrol speelt bij het bevorderen van sociale en individuele meertaligheid. In het algemeen heeft de Europese Commissie zich ertoe verbonden dit belangrijke goed in stand te houden en te bevorderen. Meertaligheid wordt op allerlei beleidsterreinen in de EU bevorderd, zoals cultuur, onderwijs, communicatie en werkgelegenheid.

Taalbeleid in andere landen

De verengelsing van het hoger onderwijs heeft in Denemarken geleid tot veel politieke en publieke aandacht. Wellicht als gevolg hiervan zijn de Deense universiteiten de enige in het IOWO-onderzoek die een expliciet taalbeleid voeren, dat zowel over de nationale taal als het Engels gaat.³² Ook in Spanje en Polen ligt de keuze voor Engelstalig onderwijs vooral bij de universiteiten en is deze niet verankerd in een nationaal beleid. In Spanje is vaak sprake van individuele initiatieven, waardoor het aanbod vaak alleen op het niveau van cursussen bestaat.

²⁸ Smeets, 2001.

²⁹ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2008b.

³⁰ EU Languages and Language policy, z.j. .

³¹ Europese Commissie, 2003.

³² Deense hogescholen hebben in het verleden internationalisering niet in dezelfde mate op de agenda gehad als universiteiten. Niettemin vinden daar op dat vlak wel bescheiden ontwikkelingen plaats .

In Spanje en Polen is, evenals in Nederland, een door de overheid gestimuleerd tweetalig voortgezet onderwijs in opkomst, terwijl dit in Denemarken geen rol van betekenis lijkt te spelen. In Spanje is de verwachting dat de toenemende populariteit van tweetalig voortgezet onderwijs tot een grotere vraag naar Engelstalig onderwijs van de eigen Spaanse studenten zal leiden.

Conclusie

De Onderwijsraad hecht belang aan een beargumenteerde visie op het gebruik van talen in het hoger onderwijs. Zolang de instellingen niet expliciteren wat voor hen de doorslaggevende beweegredenen zijn voor Engelstalig dan wel Nederlandstalig onderwijs, zullen maatschappij en politiek die beweegredenen zelf formuleren. De vraag kan immers worden gesteld waarom opleidingen in een vreemde taal, in meerdere of mindere mate bevolkt door buitenlandse studenten die mogelijk na hun opleiding weer vertrekken, uit publieke middelen zouden moeten worden bekostigd. Daarom lijken de instellingen er goed aan te doen expliciet aan te geven welk beargumenteerd beleid ze individueel voeren ten aanzien van het gebruik van talen binnen hun opleidingen. Per opleiding zou moeten worden toegelicht om welke reden(en) welke taal of talen van belang zijn. Dit kan vervolgens worden vastgelegd in de gedragscode volgens artikel 7.2 van de WHW. In de studiebrochures dient dan duidelijk aangegeven te worden welke onderdelen van de opleiding in welke taal worden verzorgd, zodat aankomende studenten hiervan ruim van te voren op de hoogte zijn. Hierbij kan dan ook expliciet worden aangegeven hoe instellingen omgaan met de verantwoordelijkheid die zij volgens de raad hebben als hoeders en producenten van de Nederlandse taal en cultuur.

Naar aanleiding van de vraag naar de (on)wenselijkheid dat studentenstromen binnen de EU vooral zouden worden gestuurd door het kostenaspect van het volgen van een opleiding in een ander land, geeft de raad de overheid in overweging met de daarvoor het meest in aanmerking komende West-Europese landen de mogelijkheid van een gezamenlijk financieringsstelsel te onderzoeken.

Een goed geleid nationaal debat

In tegenstelling tot Nederland is er in Denemarken een stevig debat gevoerd over het gebruik van talen in het hoger onderwijs. Voorstanders bekijken de kwestie vooral vanuit het oogpunt van internationalisering, terwijl anderen zich zorgen maken over de verspreiding van onderzoeksresultaten naar 'de gewone Deen', het verdwijnen van het Deens als academische taal en de mogelijke gevolgen voor leeruitkomsten. Vaak is het niet zwart-wit pro of contra, maar heeft men een aantal kanttekeningen. De verwachting is dat de houding in Denemarken ten opzichte van Engelstalig onderwijs – mede dankzij de openbare dialoog daarover – in elk geval op universiteiten de komende jaren positiever wordt. In Spanje staat Engelstalig hoger onderwijs gezien de beperkte omvang (15 bachelor- en 96 masteropleidingen³³) nauwelijks ter discussie; meer aandacht is er voor de kwaliteit van het onderwijs in de eigen (regionale) taal. Ook in Polen, waar Engelstalig hoger onderwijs nog een betrekkelijk marginaal verschijnsel is, is niet echt sprake van een maatschappelijke discussie.

De raad is van mening dat universiteiten en hogescholen zich duidelijk zouden moeten uitspreken over het te voeren taalbeleid. Hiermee is naar zijn oordeel een instellingoverstijgend, nationaal belang gemoeid, gegeven de hier en daar, ook in de politiek, opkomende discussie over de verengelsing van het hoger onderwijs en de mede daarmee samenhangende positie van het Nederlands. Daarom stelt de raad voor in Nederland op een gestructureerde manier

33 Volgens een woordvoerder van universidad.es, de organisatie voor de promotie van Spaanse universiteiten in het buitenland.

een nationaal debat over die beide aspecten te voeren. Gelet op haar onafhankelijke positie ten opzichte van de instellingen van hoger onderwijs en de overheid, zou de KNAW (Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen) naar de mening van de raad een geschikte organisatie zijn om leiding te geven aan een dergelijk debat.

De Onderwijsraad is van mening dat het gebruik van het Engels in een opleiding eisen stelt aan de kwaliteit van de opleiding en aan de docenten. De raad beveelt aan de kwaliteit van het Engelstalige onderwijs te waarborgen door deze expliciet onderdeel te laten uitmaken van het accreditatiekader van de NVAO. Speciale aandacht is vereist voor de taalbeheersing en de didactische kwaliteiten van docenten.

5 Aanbeveling 2: bevorder, handhaaf en bewaak de kwaliteit van het Engelstalige onderwijs

Instellingen kunnen kiezen voor internationalisering als belangrijke doelstelling en voor Engels als de taal of één van de talen van de opleiding. De raad adviseert de overheid om voor de instellingen die deze keuze maken, de hiermee verband houdende kwaliteitsaspecten een belangrijke plaats te geven in de beoordeling door de NVAO. Die beoordeling vindt plaats in het kader van de proceduretoets nieuwe opleiding of van de accreditatieprocedure. De betrokken docenten, zowel degenen voor wie het Nederlands de moedertaal is als buitenlandse docenten, moeten het Engels op een nader te bepalen niveau aantoonbaar voldoende beheersen, in woord en geschrift. Dit niveau van taalbeheersing dient in het wetenschappelijk onderwijs voor deze docenten een standaardelement uit te maken van de bko, dan wel eraan te worden gekoppeld. Het verdient aanbeveling dat ook hogescholen een dergelijke regeling invoeren.

Door zowel critici als voorstanders van Engelstalig onderwijs wordt aandacht gevraagd voor de achteruitgang van de kwaliteit van colleges als deze worden verzorgd door docenten voor wie het Engels niet de moedertaal is. De helderheid en de nuance worden meetbaar minder. Studenten begrijpen een Engelstalig college minder goed. In enkele studies is onderzocht of en in welke opzichten het gebruik van een internationale instructietaal zoals het Engels, de kwaliteit van het Nederlandse hoger (technisch) onderwijs beïnvloedt. Klaassen (2001) concludeerde dat er een negatieve invloed is van de overschakeling naar het Engels op zowel de manier waarop docenten hun doceergedrag ervaren als op hun daadwerkelijke doceergedrag. Ervaring helpt, maar het effect blijft. De colleges zijn minder helder, docenten hebben een beperkte woordenschat, er is sprake van redundantie en beperkte zorgvuldigheid. Het spreektempo in het Engels is aanzienlijk lager.³⁴ Deze conclusies bevestigden de uitkomsten van eerder onderzoek door Vinke en Jochems.³⁵

Vinke en Jochems signaleerden begin jaren negentig verder dat docenten voor wie het Engels niet de moedertaal is, minder mogelijkheid hebben tot improviseren en meer rigide vasthou-

³⁴ Klaassen, 2001.

³⁵ Vinke & Jochems, 1992.

den aan het voorbereide college. Al met al leidt dit tot een langere voorbereidingstijd en een zwaardere mentale werkbelasting. Ten slotte vinden docenten zelf de kwaliteit van hun colleges minder en voelen zij de noodzaak tot didactische bijscholing.

Wat betreft de studenten kwam uit het onderzoek van Vinke naar voren dat de leeropbrengsten significant afnemen doordat het doceergedrag van de docenten minder is en de taalomschakeling zelf een matig negatief effect op de leeropbrengst heeft. Dit kan leiden tot mindere studieresultaten of tot een toename van te investeren studietijd. Het recentere onderzoek van Klaassen leidt evenwel tot andere conclusies. Weliswaar hadden studenten in het eerste half jaar moeite met de overschakeling. Daarna echter verdween het effect en hadden studenten die onderwijs in het Engels volgden even goede resultaten als studenten in Nederlandse programma's.

Een laatste kwaliteitsaspect van Engelstalig onderwijs betreft de culturele diversiteit van de studentengroep. Het onderwijzen van cultureel divers samengestelde groepen vereist speciale vaardigheden. Het bekend zijn en kunnen omgaan met culturele verschillen binnen studentenpopulaties behoort niet vanzelfsprekend tot de bagage van docenten. Ook dit aspect zou in bko-programma's aandacht moeten krijgen.

De NVAO hanteert sinds enige tijd een speciaal keurmerk internationalisering, dat opleidingen in aanvulling op de reguliere accreditatie kunnen aanvragen. De criteria die aan dit keurmerk ten grondslag liggen, hebben onder meer betrekking op de visie van de instelling op internationalisering, op internationale en interculturele ervaring van de staf en hun beheersing van de Engelse taal, op het niveau van de diensten en op de motivatie en taalvaardigheid van studenten.

Conclusie

De raad beveelt aan de kwaliteit van het Engelstalige onderwijs te waarborgen door deze expliciet onderdeel te laten uitmaken van het accreditatiekader. Bij de kwaliteit van opleidingen die (geheel of gedeeltelijk) Engelstalig zijn, gaat het om meer dan alleen taalvaardigheid. Het doceren in het Engels aan doorgaans heterogene groepen studenten doet een groot beroep op de didactische vaardigheden van docenten en op hun vermogen zich in een interculturele context te redden. De docenten die in Engelstalig onderwijs (willen) worden ingezet, dienen te voldoen aan in de bko op te nemen eisen. Van de instellingen mag in het verlengde hiervan worden verwacht dat zij zorgen voor adequate trainingen op het brede terrein van cruciale doceervaardigheden voor intercultureel samengestelde groepen studenten. Het verdient aanbeveling het speciale keurmerk internationalisering van de NVAO in het standaard evaluatieprotocol te laten indalen, door te bepalen dat iedere opleiding waar ten minste 5% van de studenten van niet-Nederlandse origine is, bij de eerstvolgende accreditatie aan dit keurmerk dient te voldoen.

De Onderwijsraad vindt dat gelijke eisen moeten worden gesteld aan Nederlandse en buitenlandse studenten op het gebied van beheersing van het Engels. Het is daarom gerechtvaardigd dat ook Nederlandstalige studenten bij (deels) Engelstalige opleidingen een taaltoets afleggen. Het stimuleren van Engels als deelvoertaal in het funderend onderwijs kan een kwaliteitsimpuls zijn.

6

Aanbeveling 3: zorg voor een beheersing van het Engels door studenten die recht doet aan academische eisen

De raad is van mening dat de eindtermen van mbo 4 (middelbaar beroepsonderwijs), havo en vwo vergelijkbaar moeten zijn met de eisen met betrekking tot taalbeheersing die aan buitenlandse studenten worden gesteld. De voorbereidende opleidingen dienen van voldoende hoog niveau te zijn (referentieniveaus voor Engels). Een belangrijke bijdrage hieraan kan worden geleverd door een krachtig beleid te voeren op het realiseren van Engels als deelvoertaal in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs.

In de vrijwillige Gedragscode voor internationale studenten (die door alle bekostigde instellingen in het hoger onderwijs is ondertekend) zijn expliciete eisen opgenomen met betrekking tot de beheersing van het Engels van buitenlandse studenten, alvorens zij tot het Nederlandse hoger onderwijs worden toegelaten.³⁶ De onderwijsinstelling stelt voor het onderwijs dat zij aan buitenlandse studenten aanbiedt de minimale taaleisen vast waaraan deze student moet voldoen, en ziet erop toe dat hij daar ook daadwerkelijk aan voldoet. Indien het gaat om Engelstalig onderwijs dient voor zowel het bachelor- als het masterniveau de student minimaal te slagen voor een 'academic' IELTS-test (International English Language Testing System) met een 'overall band score' van 6.0. Gezien de speciale aard van deze opleidingen stelt de examencommissie vast wat het gewenste taalniveau is en legt dit vast in de onderwijs- en examenregeling. Ten slotte ziet de instelling erop toe dat de docenten de taal waarin het onderwijs wordt gegeven, voldoende beheersen.

Er is een landelijke commissie, waarin onder meer de VSNU en de HBO-raad zitting hebben, die de gedragscode inhoudelijk bewaakt. Een registerbeheerder controleert of aangesloten instellingen aan afspraken voldoen en kan op grond hiervan instellingen toelaten of verwijderen uit het register. Er is sprake van een duidelijke klachtenprocedure.

De raad gaat ervan uit dat het niveau van taalbeheersing van abiturienten van havo en vwo, zeker na invoering van referentieniveaus die geënt zijn op het Europees referentiekader moderne vreemde talen, voldoende is om een (deels) Engelstalige studie aan te vangen.³⁷ Voor

³⁶ Gedragscode internationale student hoger onderwijs, 2006.

³⁷ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2011a; ook Onderwijsraad, 2011.

mbo 4-abituriënten wordt daar, gezien het ontwikkelde beleid op dit vlak, voor de (nabije) toekomst naar gestreefd.³⁸ Aan buitenlandse studenten dienen dezelfde niveau-eisen te worden gesteld. De genoemde referentieniveaus zijn hierbij behulpzaam. Het is, mede uit een oogpunt van gelijke behandeling, op dit moment gerechtvaardigd dat Nederlandstalige studenten bij (deels) Engelstalige opleidingen aan een taaltoets worden onderworpen, net als buitenlandse studenten.

Dat betekent dat de instellingen dienen zorg te dragen voor een adequaat aanbod voor studenten om hun taalvaardigheid op het niveau van de taaltoets te brengen of te houden.

Talen in andere onderwijssectoren

De hierboven beschreven maatregelen zullen bijdragen tot verbetering van de taalvaardigheid Engels van Nederlandstaligen. Verder verwacht de raad een positief effect van het reeds in gang gezette beleid met betrekking tot de referentieniveaus voor Engels in het voorbereidend onderwijs. Daarnaast ziet de raad nog meer mogelijkheden. Hij bepleit een (nog) sterkere inzet van de overheid in het kader van de operationalisering van haar beleid in vervolg op de aanbevelingen uit het advies *Vreemde talen in het onderwijs* (2008).

In de eerste plaats zou gestreefd moeten worden naar uitvoering van de Europese afspraak dat iedere burger vanaf jonge leeftijd onderwijs moet krijgen in ten minste twee talen naast de moedertaal. Vooral in het middelbaar beroepsonderwijs is nog een flinke slag te maken door om te beginnen één vreemde taal voor alle studenten verplicht te stellen. Op termijn zouden volgens de raad twee vreemde talen voor het lang-mbo (niveau 4) verplicht moeten zijn, zeker omdat ruim de helft van het aantal mbo-gediplomeerden doorstroomt naar het hoger beroepsonderwijs.³⁹

In de tweede plaats is de raad er voorstander van het Engels (of in de grensstreken Duits of Frans) in zowel het basisonderwijs als het voortgezet onderwijs tot een mogelijke deelvoertaal te maken.

Dit alles is alleen mogelijk als voorzien wordt in toegespitste opscholingsprogramma's voor leraren in het primair en voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs.

Minister Plasterk stelde in zijn beleidsreactie op het genoemde advies dat goed vreemdetalenonderwijs vraagt om een solide basis, om voldoende en goed onderwijspersoneel en om voldoende ('evidence based') materiaal. Die basis wilde hij verder versterken. De beleidsprioriteit lag echter bij de kwaliteitsverbetering van Nederlandse taal en rekenen. Hiervan uitgaande verklaarde hij zich voorstander van verhoging van het aantal scholen voor primair onderwijs dat vroeg vreemdetalenonderwijs aanbiedt en van een experiment bij een beperkt aantal scholen voor primair onderwijs met Engels als deelvoertaal voor maximaal 15% van de onderwijstijd, met monitoring van de effecten. In het voortgezet onderwijs zette hij in op voortzetting van hetgeen reeds in gang was gezet op basis van het Nederlandse Activiteitenprogramma Moderne Vreemde Talen. Mbo-opleidingen op niveau 4 zou de verplichting worden opgelegd Engels in het programma op te nemen. Dit laatste beleidsvoornemen is bevestigd in het op 16 februari 2011 door minister Van Bijsterveldt uitgebrachte actieplan voor het middelbaar beroepsonderwijs *Focus op Vakmanschap 2011-2015*.⁴⁰

³⁸ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2011b.

³⁹ HBO-raad & MBO Raad, 2009.

⁴⁰ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2008a; Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap, 2011b.

Conclusie

De eisen die bij (deels) Engelstalige opleidingen worden gesteld aan de beheersing van het Engels, dienen voor buitenlandse en Nederlandstalige studenten gelijk te zijn. Mede daarom is invoering van op het Europees referentiekader geënte referentieniveaus voor Engels gewenst. Het zou voor het moment goed zijn als voorlopig zowel buitenlandse als in aanmerking komende Nederlandstalige studenten een toets moeten afleggen. Ten slotte is het van belang het gebruik van Engels als deelvoertaal in het primair en voortgezet onderwijs te stimuleren.

De Onderwijsraad adviseert instellingen een programma aan te bieden waarin buitenlandse studenten en docenten kennis kunnen maken met de Nederlandse taal en cultuur. Bij voorkeur gebeurt dit in een geïntegreerde context van onderwijs en de Nederlandse cultuur.

7 **Aanbeveling 4: zorg voor een substantiële kennismaking van buitenlandse studenten en docenten met de Nederlandse taal en cultuur**

Buitenlandse studenten en docenten die langer dan een jaar in Nederland onderwijs volgen of geven, dienen door universiteiten en hogescholen ruimschoots in de gelegenheid gesteld te worden zich de Nederlandse taal en cultuur op een voldoende niveau eigen te maken. Dit niveau moet zo zijn dat zij desgewenst op een verantwoorde manier aan onderwijs, examens, beroepsuitoefening en het Nederlandse maatschappelijk leven kunnen deelnemen. Het aanbod en de kwaliteit van de door de instellingen aangeboden voorzieningen dienen onderdeel te zijn van het beoordelingskader voor instellingsaccreditatie.

Binnen de Nederlandse samenleving wordt steeds vaker de vraag opgeworpen in hoeverre de Nederlandse overheid verantwoordelijkheid zou moeten dragen – ook in financiële zin – voor de opleiding van studenten die na hun studie de Nederlandse taal zelfs niet in basale vorm beheersen en nauwelijks iets hebben meegekregen van de Nederlandse cultuur. Het argument dat we hiermee in de Nederlandse kenniseconomie investeren, verliest zo aan geloofwaardigheid.

De toegevoegde waarde voor het opleiden in Nederland van buitenlandse studenten, zowel voor Nederland als voor de buitenlandse studenten, kan alleen gerealiseerd worden indien er de mogelijkheid bestaat voor laatstgenoemden in Nederland een interessante baan te krijgen. Daarom is het van belang om een band met Nederland te creëren. Dit vraagt volgens de raad binnen de opleiding om een integratie met de maatschappelijke omgeving. De taal van het gastland verdient daarbij gerichte aandacht. Daarnaast kan er enige intellectuele verdieping tot stand worden gebracht vanuit het besef dat taal en cultuur in een bepaalde relatie tot elkaar staan. Het in bepaalde mate kennisnemen van de Nederlandse cultuur is hiertoe een voorwaarde.⁴¹

Naast de maatschappelijke kan er ook een wetenschappelijke meerwaarde zijn, met name op terreinen waarop Nederland internationaal een vooraanstaande positie inneemt. Het leren van

⁴¹ Suggesties ontleend aan de presentatie van N. Streekstra (directeur facultair studieprogramma Dutch Studies, RU Groningen) tijdens het jaarcongres van Nuffic op 15 maart 2011.

de Nederlandse taal verschaft de buitenlandse student in dat geval een sleutel tot Nederlandstalig materiaal in de context van de eigen studie.

De mate waarin integratie met de maatschappelijke omgeving van belang is, zal per opleiding verschillen. Bij opleidingen die nauw met Nederland en de Nederlandse taal en cultuur verbonden zijn, zal de mate van kennismaking groter (moeten) zijn dan bij opleidingen die volledig internationaal georiënteerd zijn. Maar ook in het laatste geval is een inzet op dit aspect gewenst, gelet op de hiervoor genoemde doelstelling van het aantrekken van buitenlandse studenten ten behoeve van de Nederlandse kenniseconomie. Dit is te meer van belang bij een langdurige hbo- of wo-bacheloropleiding. Bij het volgen van een éénjarige masteropleiding ligt dit anders.

Primair ligt hier een inspanningsverplichting voor de instellingen. Het gaat dan enerzijds om het bevorderen van een geïntegreerde context van onderwijs en maatschappelijke omgeving en anderzijds om passende voorzieningen op het gebied van het leren van de Nederlandse taal en van het kennismaken met de Nederlandse cultuur en zijn culturele codes. Deze voorzieningen moeten naar de mening van de raad in ieder geval beschikbaar zijn voor buitenlandse studenten en docenten die hier langer dan een jaar verblijven. De kwaliteitsaspecten hiervan dienen onderdeel te zijn van het beoordelingskader voor instellingsaccreditatie. Het gebruik van de voorzieningen gericht op het stimuleren van de integratie in de Nederlandse samenleving door buitenlandse studenten en docenten kan geschieden op vrijwillige basis.

Ook buitenlandse studenten zelf kunnen bij het tot stand brengen van een kennismaking met de Nederlandse taal en cultuur een belangrijke rol vervullen. Zo spant bij voorbeeld The Association of Chinese Students and Scholars in the Netherlands zich in om Chinese studenten zo goed mogelijk in Nederland te laten functioneren. Kennis van de Nederlandse taal vindt men essentieel voor het vinden van een baan in Nederland en om zich gemakkelijker te kunnen aanpassen.

Wellicht ten overvloede merkt de raad op het belangrijk te vinden dat Nederlandstalige studenten voor permanent onderhoud van hun Nederlandse taalvaardigheid zorgen. Van aanstaande academici mag worden verwacht dat zij zich in correct Nederlands uitdrukken. Voor de instellingen is wat dit betreft het hiervoor in paragraaf 1.3 aangehaalde vijfde lid van artikel 1.3 van de WHW van belang. Dit bepaalt dat instellingen zich in het kader van hun werkzaamheden op het gebied van het onderwijs wat betreft Nederlandstalige studenten mede richten op de bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands. Voor de inrichting en instandhouding van eventuele voorzieningen hiervoor zou samenwerking met Vlaanderen kunnen worden gezocht.

Conclusie

De raad beveelt instellingen aan te bevorderen dat buitenlandse studenten en docenten in staat zijn te participeren in de Nederlandse samenleving. Het is van belang voor Nederland én voor buitenlandse studenten en docenten die hier voor langere tijd verblijven om zich in het hoger onderwijs en in de Nederlandse samenleving redelijk thuis te voelen en zich daar ontspannen in te kunnen bewegen. De instellingen dienen hiervoor de condities te scheppen. De kwaliteit van de aangeboden voorzieningen moet beoordeeld worden in de accreditatieprocedure.

Afkortingen

bko	basiskwalificatie onderwijs
EU	Europese Unie
hbo	hoger beroepsonderwijs
IELTS	International English Language Testing System
IOWO	adviesbureau voor onderwijs, beleid en organisatie van de Radboud Universiteit Nijmegen
KNAW	Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen
mbo	middelbaar beroepsonderwijs
Nuffic	Nederlandse organisatie voor economische samenwerking in het hoger onderwijs
NVAO	Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie
VSNU	Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten
WHW	Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek
wo	wetenschappelijk onderwijs

Geraadpleegde deskundigen

De heer M. van Aken	Hoogleraar ontwikkelingspsychologie, Universiteit Utrecht
Mevrouw L. van den Bosch	Algemeen secretaris Nederlandse Taalunie
De heer T. van den Brink	Beleidsmedewerker LSVb (Landelijke Studenten Vakbond)
Mevrouw F. van Campenhausen	Student European Law, Maastricht University
De heer M. Caspers	Student bouwkunde, Technische Universiteit Delft
De heer R. Derdelinckx	Directeur NVAO (Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie)
De heer C. van Ees	Onderwijsdirecteur Faculteit Bouwkunde, Technische Universiteit Delft
De heer S. van den Eijnden	Algemeen directeur Nuffic (Nederlandse organisatie voor internationale samenwerking in het hoger onderwijs)
Mevrouw M. Eliantonio	Universitair docent, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Maastricht University
Mevrouw E. Gaaff	Student bouwkunde, Technische Universiteit Delft
De heer H. de Graaff	Senior-onderzoeker/adviseur hoger onderwijs, Centrum voor Onderwijs en Leren, Universiteit Utrecht
De heer C. Grafe	Universitair hoofddocent Faculteit Bouwkunde, Technische Universiteit Delft; tevens directeur Vlaams Architectuur Instituut, Antwerpen
De heer B. Hale	Universitair docent psychologie, Universiteit Utrecht
Mevrouw M. Haster	Student psychologie, Universiteit Utrecht
De heer A. W. Heringa	Decaan European Law School, Maastricht University
De heer J. Hinrichsen	Student European Law, Maastricht University
De heer G.J. Koopman	Coördinator U-TEAch, Centrum voor Onderwijs en Leren, Universiteit Utrecht
De heer W. Koops	Decaan Faculteit Sociale Wetenschappen, Universiteit Utrecht
Mevrouw N. Kornet	Universitair docent, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Maastricht University
Mevrouw A. Meijer	Trainer/adviseur hoger onderwijs, Centrum voor Onderwijs en Leren, Universiteit Utrecht
Mevrouw M. de Morree	Coördinator international office, Faculteit Bouwkunde, Technische Universiteit Delft
Mevrouw S. te Pas	Universitair docent psychologie, Universiteit Utrecht
De heer H. Ponds	Coördinator kwaliteitszorg NVAO
Mevrouw L. de Rooij	Student-assistent International Office, Faculteit Bouwkunde, Technische Universiteit Delft
De heer R. Rooij	Universitair docent Faculteit Bouwkunde, Technische Universiteit Delft
Mevrouw H. Teekens	Directeur communicatie NufficNetherlands
Mevrouw B. van Vucht Tijssen	Voorzitter Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren
De heer G. Westhoff	Zelfstandig adviseur, voorheen hoogleraar didactiek van de moderne vreemde talen, Universiteit Utrecht

De heer L. Wetzel	Student Nederlands Recht, Maastricht University
De heer T. Wubbels	Vice-decaan Faculteit Sociale Wetenschappen; tevens bestuursvoorzitter Centrum voor Onderwijs en Leren, Universiteit Utrecht
Mevrouw W. Zwart	Secretaris ISO (Interstedelijk Studenten Overleg)

Verder is gesproken met:

Rectoren College

Landelijke Commissie Gedragscode internationale student in het Nederlandse hoger onderwijs

Panel sectorale adviescolleges HBO-raad

Mevrouw E. Marks	Algemeen directeur Hogeschool Van Hall Larenstein; voorzitter Sectoraal Adviescollege Hoger Agrarisch Onderwijs
Mevrouw W. van der Linden	Directeur HES (Hogeschool van Amsterdam); voorzitter Sectoraal Adviescollege Hoger Economisch Onderwijs
Mevrouw K. Kleine	voormalig directeur School of Social Work, Hogeschool INHOLLAND Rotterdam; lid Sectoraal Adviescollege Hoger Sociaal-agogisch Onderwijs
Mevrouw G. van der Wal	Afdelingsmanager opleidingen techniek en informatica, Christelijke Hogeschool Windesheim; voorzitter Sectoraal Adviescollege Hoger Technisch en Natuurwetenschappelijk Onderwijs
De heer V. Assink	Hoofd centrale dienst financiële zaken tevens zakelijk directeur Dansacademie, Codarts Hogeschool voor de Kunsten, Rotterdam; voorzitter Sectoraal Adviescollege Kunstonderwijs
Mevrouw J. Kivits	Beleidsadviseur HBO-raad; secretaris Sectoraal Adviescollege Hoger Pedagogisch Onderwijs, mede namens het Sectoraal Adviescollege Hoger Gezondheidszorgonderwijs

Panel discipline overlegorganen VSNU

De heer E. de Haan	Decaan Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen, Universiteit van Amsterdam; voorzitter Discipline Overlegorgaan Sociale Wetenschappen
De heer P. Brascamp	Directeur en vice-decaan Onderwijsinstituut, Wageningen University and Research Centre; voorzitter Discipline Overlegorgaan Landbouwwetenschappen
De heer M. Sarot	Hoofd departement Religiewetenschap en Theologie, Universiteit Utrecht voorzitter Discipline Overlegorgaan Godgeleerdheid
De heer K. van Paridon	Voorzitter capaciteitsgroep Bestuurskunde, Erasmus Universiteit Rotterdam Voorzitter Discipline Overlegorgaan Bestuurskunde

Literatuur

- Ammon, U. (1998). *Ist Deutsch noch internationale Wissenschaftssprache? - English auch für die Lehre und den deutschsprachigen Hochschulen*. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- Bot, K. de (2008). *Voor Engelstalige masters*. Geraadpleegd op 29 september 2011 via <http://www.rug.nl/kennisdebat/onderwerpen/Meertaligheid/verengelsing/Prof.dr.%20Kees%20de%20Bot%20over%20de%20verengelsing%20van%20de%20universiteit>.
- Coleman, J.A. (2006). English-medium teaching in European Higher Education. *Language teaching*, 39 (1), 1-14.
- Draaisma, D. (2009, 7 maart). How do you underbuild that? *NRC Handelsblad*.
- Draaisma, D. (2010). Het verdriet van de kosmopoliet. In A. Oosterhof, J. Roukens & E. Ruijsendaal (eds.), *Nederlands in hoger onderwijs en wetenschap?* (93-106). Gent: Academia Press.
- Dunk, T. von der (2010). De Nederlandse universiteit en haar taal. In A. Oosterhof, J. Roukens & E. Ruijsendaal (eds.), *Nederlands in hoger onderwijs en wetenschap?* (55-60). Gent: Academia Press.
- EU Languages and Language policy* (z.j.). Geraadpleegd op 8 september 2011 via http://ec.europa.eu/education/languages/languages-of-europe/index_en.htm.
- Europese Commissie (2003). *Het leren van talen en de taalverscheidenheid bevorderen: actieplan 2004-2006*. Geraadpleegd op 8 september 2011 via de website van EUR-Lex, http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=nl&type_doc=COMfinal&an_doc=2003&nu_doc=449.
- Gedragscode internationale student hoger onderwijs* (2006). <http://www.nuffic.nl/nederlandse-organisaties/docs/internationaliseringsbeleid/Gedragscode%20internationale%20student%20in%20het%20Nederlandse%20hoger%20onderwijs.pdf>.
- HBO-raad & MBO Raad (2009). *Doorstroom mbo-hbo*. Woerden/Den Haag: MBO Raad/HBO-raad.
- House, J. (2003). English as a lingua franca: A threat to multilingualism? *Journal of Sociolinguistics*, 7 (4), 556-578.
- Klaassen, R.G. (2001). *The International University Curriculum. Challenges in English-medium Engineering Education*. Delft: TU Delft.
- Leest, B. & Wierda-Boer, H. (2011). *Talen in het Hoger Onderwijs*. Studie van het IOWO in opdracht van de Onderwijsraad. Te raadplegen via www.onderwijsraad.nl
- Ljosland, R. (2007). English in Norwegian academia: a step towards diglossia? *World Englishes*, 26 (4), 395-410.
- Ljosland, R. (2011). English as an Academic Lingua Franca: Language policies and multilingual practices in a Norwegian university. *Journal of Pragmatics*, 43 (4), 991-1004.
- Marle, J. van (2010). Dreigt de marginalisering van het Nederlands? . In A. Oosterhof, J. Roukens & E. Ruijsendaal (eds.), *Nederlands in hoger onderwijs en wetenschap?* (37-46). Gent: Academia Press.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2008a). *Beleidsreactie Onderwijsraadadvies "Vreemde talen in het onderwijs"*. Brief van Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aan Voorzitter van de Tweede Kamer, 19 november 2008. Geraadpleegd op 8 september 2011 via http://www.onderwijsraad.nl/upload/publicaties/279/documenten/beleidsreactie_advies_vreemde_talen.pdf.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2008b). *Internationaliseringsagenda - 'Het Grenzeloze Goed'*. Geraadpleegd op 8 september 2011 via de website van Rijksoverheid, <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2008/11/11/bijlage-a-internationaliseringsagenda.html>.

- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2011a). *Actieplan Beter Presteren: opbrengstgericht en ambitieus*. Den Haag: Ministerie van OCW.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2011b). *Actieplan mbo Focus op vakmanschap 2011-2015*. Den Haag: Ministerie van OCW.
- Nationaal Bureau Moderne Vreemde Talen (2004). *Vreemdetalenonderwijs in Nederland*. Enschede: Na-MVT.
- Nuffic (2010a). *Internationalisation in the higher education in the Netherlands: key figures*. Den Haag: Nuffic.
- Nuffic (2010b). *Mobiliteit in beeld 2010*. Den Haag: Nuffic.
- Onderwijsraad (2005). *Internationaliseringsagenda voor het onderwijs, 2006-2011*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad (2008). *Vreemde talen in het onderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad (2011). *Naar hogere leerprestaties in het voortgezet onderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Raad Hoger Onderwijs van de Vlaamse Onderwijsraad (2008). *Advies over de taalregeling hoger onderwijs*. Brussel: VLOR.
- Smeets, R. (2001). *Naar een samenhangend taalbeleid voor het Nederlands vanuit Europees perspectief*. Geraadpleegd op 28 september 2011 via http://taalunieversum.org/taalunie/advies_inzake_taalbeleid_in_europees_perspectief/01rntleuropa_rapport.pdf.
- Vinke, A. & Jochems, W. (1992). *Switching from Dutch to English as the medium of instruction*. Delft: TU Delft.
- Wächter, B. & Maiworm, F. (2008). *English-taught programmes in European Higher Education. The Picture in 2007*. Bonn: Lemmens Verlags- und Mediengesellschaft.
- Zwarts, F. (2006). *Broken English*. Geraadpleegd op 8 september 2011 via http://www.rug.nl/kennisdebat/onderwerpen/Meertaligheid/verengelsing/Frans_Zwarts.

Bijlage 1

Adviesvraag

Eerste Kamer der Staten-Generaal

Onderwijsraad
t.a.v. de heer drs. A. van der Rest
Nassaulaan 6
2514 JS Den Haag

Binnenhof 22
postbus 20017
2500 EA Den Haag

telefoon 070-312 92 00
fax 070-312 93 90

e-mail postbus@eerstekamer.nl
internet www.eerstekamer.nl

datum 12 juli 2010

betreft Voorstel van de Onderwijsraad over een advies inzake het gebruik van moderne vreemde talen in het hoger onderwijs etc.

oms kenmerk 146715u

Geachte heer Van der Rest,

De vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschapsbeleid (OCW) heeft op 6 juli 2010 met belangstelling kennis genomen van het voornemen van de Onderwijsraad van 22 juni 2010 om in het Werkprogramma 2011 op te nemen dat de raad zal adviseren over het thema 'De taak van het hoger onderwijs met betrekking tot het leren gebruiken van moderne vreemde talen en met betrekking tot de ontwikkeling van het Nederlands als taal van cultuur en wetenschap'.

Bij de commissie bestaat de behoefte enkele vragen op te werpen bij de toelichting op de door de Onderwijsraad geformuleerde adviesvraag. De raad signaleert een spanning tussen enerzijds de internationaal geïnspireerde behoefte dat afgestudeerden beschikken over voldoende taalvaardigheid op het gebied van tenminste één vreemde taal en anderzijds de bezorgdheid dat het benadrukken van de kennis en gebruik van vreemde talen in het onderwijs leidt tot mogelijk negatieve invloed op de positie van in casu het Nederlands.

Bij de commissie is de vraag gerezen of de Onderwijsraad in haar aanzet tot advisering niet teveel uitgaat van een spanning tussen de positie en de kwaliteit van het Nederlands enerzijds en het toenemende gebruik van het Engels in het hoger onderwijs anderzijds. Zij constateert dat in het hoger onderwijs een aantal ontwikkelingen tegelijk aan de orde is. De commissie noemt daarvan:

- de noodzaak om het Engels als 'lingua franca' van wetenschappelijk onderzoek en hoger onderwijs te hanteren teneinde aansluiting te blijven houden bij internationale ontwikkelingen op dit vlak zoals het internationaal verkeer van studenten en kenniswerkers. Hierbij is in het bijzonder van belang de noodzaak om het niveau van beheersing van het Engels bij docenten en studenten structureel te verhogen;
- de wenselijkheid studenten en docenten in het hoger onderwijs de beheersing van een tweede moderne vreemde taal naast het Engels bij te brengen teneinde hun internationale oriëntatie en vaardigheid zich in Europa en de wereld adequaat te bewegen te bevorderen;

datum 12 juli 2010
ons kenmerk 146715u
blad 2

- de vaststelling dat studenten in het hoger onderwijs niet altijd beschikken over bevredigende kennis van de Nederlandse cultuur en taal, meer in het bijzonder zeer vaak tekortschieten in mondelinge en schriftelijke vaardigheid in onze moedertaal.

Het komt de commissie voor dat deze problematieken alle met taligheid en niveau van culturele vorming te maken hebben. Dat roept de vraag op of de aanpak van het één, zoals de beheersing van het Engels, noodzakelijkerwijs op gespannen voet moet staan met de aanpak van het ander, zoals de hantering van het Nederlands. De commissie neigt naar de opvatting dat hier slechts schijnbaar sprake is van een spanning en dat onderzocht moet worden of een meer samenhangende aanpak van deze problematieken niet meer voor de hand ligt. Zij wijst er bijvoorbeeld op dat de intensieve training in een tweede moderne taal mogelijk tegelijk de beheersing van het Nederlands kan stimuleren. Ook komt het de commissie voor dat een bredere culturele vorming stimulerend kan zijn voor de internationale oriëntatie en daarmee voor de motivatie om zich meerdere vreemde talen eigen te maken.

Voorts wijst de commissie in verband met het toenemende gebruik van in het bijzonder het Engels in (de masterfase van) het hoger onderwijs nog op de volgende aspecten die volgens haar vragen om nader onderzoek:

- de mogelijke effecten op de inhoud en kwaliteit van dat onderwijs;
- de mogelijke effecten op de ontwikkeling en het niveau van het meer alledaagse taalgebruik buiten het domein van het onderwijs (Mede te bezien tegen de achtergrond van de rapporten *'Het gebruik van het Engels in het hoger onderwijs'* (2001) en *'Het Engels, voertaal aan onze universiteiten?'* (2007), die zijn uitgebracht in opdracht van de Commissie Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland. In deze rapporten wordt de verengelsing van het hoger onderwijs dramatisch genoemd voor het behoud van het Nederlands als cultuurtaal en wordt voorts gesignaleerd dat Nederland in Europa vooropgaat in de marginalisering van de landstaal in de academische masterfase), alsmede
- de vraag naar de noodzaak van een (juridische) gehoudenheid tot het aanbieden van onderwijs in het Nederlands respectievelijk het recht van Nederlandse studenten in hun landstaal onderwezen te worden (Mede te bezien tegen de achtergrond van zowel artikel 7.2 van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, waarin onderwijs in de Nederlandse taal duidelijk als uitgangspunt wordt geformuleerd, als van de voortgaande discussie over het al dan niet opnemen van het Nederlands in de Grondwet).

De hier geschetste problematieken doen zich het sterkst voor in het hoger onderwijs. Oplossingsrichtingen kunnen zich echter niet tot dit onderwijsniveau beperken. De commissie zou er voor willen pleiten dat de Onderwijsraad in de aanpak van zijn advisering tracht de geschetste problematieken en wenselijke ontwikkelingen in hun samenhang te analyseren en oplossingen aan te reiken die mede de basale vorming in het primair, voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs betreffen.

Gelet op het voorgaande stelt de commissie het op prijs om – met inachtneming van de positie en de taak van de Onderwijsraad – voorafgaand aan de verdere uitwerking van deze

datum 12 juli 2010

oms kenmerk 146715u

blad 3

adviesaanvraag door de raad te komen tot een informeel overleg tussen een kleine delegatie van de raad en enkele leden van de commissie OCW, teneinde van gedachten te wisselen over de hiervoor aan de orde gestelde vragen.

De commissie ziet uw reactie met belangstelling tegemoet.

A.H.M. Dölle

Voorzitter van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschapsbeleid

In dit advies staat de vraag centraal hoe overheid, onderwijsinstellingen en andere actoren in het onderwijs een evenwichtig taalbeleid kunnen voeren. Dit beleid dient de ontwikkeling van kwalitatief hoogwaardige Engelstalige opleidingen te bevorderen. Daarbij is het wel van belang de positie van het Nederlands als taal van cultuur en wetenschap te waarborgen.